

סימן יח

נחיצותו של לוח ספירת העומר בבית הכנסת

ט"ו אייר תש"ע

שאלה:

בקהילתנו ישנו לוח ספירת העומר התלוי לצד ארון הקודש. הכיתוב שעל גבי הלוח בולט וניתן לקריאה ע"י כל אחד מהמתפללים. נשאלת השאלה – האם תליית לוח כזה נצרכת בכל בית כנסת, והאם תלייתו עדיפה על פני הצבת לוח קטן לפני החזן (שהרי בלאו הכי הוא סופר בקול רם והציבור שומעים ממנו את מספר הימים לעומר)?

תשובה:

א. החובה לדעת את מספר הימים מרם הברכה

המרדכי במסכת מגילה (אות תת"ג) כתב: "במסכת ברכות אמרין פשיטא דהיכא דנקט כסא דחמרא בידיה וסבר דשכרא הוא פתח ובירך וכו'. אלא היכא דכסא דשיכרא בידיה וקסבר חמרא פתח אדעתיה דחמרא וסיים בדשיכרא בתר פתיחה אזלינן ולא יצא או דלמא בתר חתימה אזלינן ויצא. ולא איפשיטא. מכאן דקדק רבינו אבי העזרי דהיכא דקאי בה' ימים וקסבר שהם ארבע פתח ובירך אדעתא דארבע וסיים בה', אי נמי להיפוך, לא יצא, הואיל ולא אפשיטא אזלינן לחומרא וחוזר ומברך וסופר כהלכתו כההיא דפרק מי שמתו... הכי נמי ספירת העומר דאורייתא

חוזר ומברך וסופר.

והטור (באו"ח סי' תפ"ט) הביאו להלכה וכתב שם הב"י "ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא, מהניא ספיקא במידי דרבנן ולקולא ואינו חוזר ומברך". וכך פסק בשו"ע (שם סי' תפ"ט ס"ו). מכל מקום לכתחילה ברור שעוד לפני הברכה צריך לדעת כמה היום לעומר ורק אז לברך.

עוד מובא במרדכי (שם) בשם ראבי"ה, "שאם אינו יודע חשבון הימים ודעתו לברך ולסיים כמו שישמע מן הקהל או מחבריו ואדעתא דהכי פתח ושהה בסיום עד שישמע הימנו וכן סיים גם הוא אחריהם דכה"ג נפיק דפתיחה וסיום איכא". וכן פסק בשו"ע (שם ס"ה): "אם אינו יודע החשבון ופתח אדעתא דלסיים כמו שישמע מחבירו ושתק עד ששמע מחבירו וסיים כמוהו יצא". אך כפי שכתבנו מוכח מדבריו שכל זה בדיעבד, ולכתחילה צריך לדעת עד לפני הברכה כמה ימים לעומר.

וכן כתב המ"ב (שם ס"ק כ"ט): "ומ"מ לכתחילה אין לו לברך אא"כ יודע מתחילה איזה יום היום, דאסור להפסיק אפי' בשתיקה בין הברכה להמצווה יותר מכדי דיבור".

ב. מחויבות כל יחיד בספירת העומר

פסק השו"ע (או"ח סי' תפ"ט ס"א) עפ"י הגמ' במנחות (דף ס"ו ע"א) דמצווה על כל אחד לספור לעצמו. וביאר המ"ב (שם ס"ק ה') דכתיב "וספרתם לכם", משמע שהמצווה חלה על כל יחיד ויחיד. ומשמע שאינו יוצא ע"י שמיעת ספירת חברו גם אם התכוון לצאת. ויש חולקים הסוברים שהמיעוט מדרשת הכתוב "לכם" באה ללמדנו שאין זו חובה המוטלת רק על בי"ד, אך אינה שוללת את היכולת של כל יחיד לצאת ידי חובה בשמיעה מחברו מדין "שומע כעונה". והסיק בבה"ל (שם ד"ה ומצווה על כל אחד) דלכתחילה בוודאי צריך כל אחד לספור בעצמו, ורק בדיעבד אם שמע מחברו וכיוון לצאת, יחזור ויספור בלי ברכה.

ג. ברכת הספירה – ביחיד או בצבור?

כתב ב'משנה ברורה' (שם ס"ק ה') שכל המחלוקת הנ"ל מתייחסת דווקא לעצם הספירה, "אבל בברכה שמברכין על הספירה, דכו"ע אפשר לצאת ע"י חברו אפי' הוא בקי, וכמו בכל הברכות. מיהו מנהג בכל ישראל שכל אחד מברך וסופר לעצמו ואין סומכין על הש"ץ".
וב'שער הציון' (שם אות ה') הוסיף, שכל זה דווקא כאשר יש לו יכולת לברך בעצמו, אבל כאשר אינו יכול לברך בגלל ספק ברכות (כגון ששכח לספור באחד הימים ולא נזכר עד סוף היום, שממשיך בלא ברכה) – עדיף שישמע את הברכה מפי אחרים וכיוון לצאת ידי חובת ברכה בברכתם (על הצד שאכן עדיין חייב לספור

בברכה).

ומה שכתב במ"ב (שם) שמנהג כל ישראל שכל אחד מברך לעצמו, אינו מדויק, דמנהג יוצאי תימן (מובא בשו"ע המקוצר לרב יצחק רצאבי סי' צ"ב ס"ב) שהגדול שבציבור (או חזן ביהכ"ס) מודיע תחילה מנין הספירה של אתמול (כגון, ביום העשירי אומר "אתמול היה תשעה ימים בעומר שהם שבוע ושני ימים") ואח"כ מברך, ומכוון בברכה זו להוציא את כל הקהל וגם הם מתכוונים לצאת בברכתו (ועונים "אמן" על ברכתו), ואז כל אחד מהקהל סופר את היום לעצמו.

ד. הכרזה בקול רם של מניין הימים לעומר

לפי מנהג יוצאי תימן שהגדול או החזן מברך והציבור יוצאים יד"ח בברכתו, ברור מדוע מכריז החזן קודם הספירה כמה היה אתמול לעומר, שהרי פסק השו"ע (לעיל סעיף ה') שלכתחילה בשעת הברכה צריך לדעת כמה אותו יום לעומר; ומכיוון שכולם יוצאים בברכתו של החזן, חובה על כל אחד לדעת את הספירה הנכונה בזמן ששומע את הברכה מפי החזן (ומכיוון שאסור להכריז את מניין הימים הנוכחי כדי שלא להפסיד את הברכה שהרי אם ספר ללא ברכה יצא י"ח ואינו יכול שוב לברך ולספור (כמובא בשו"ע (או"ח סי' תפ"ט ס"ד), לכן נהגו שהחזן מכריז את הספירה של אתמול).

אמנם למנהג רוב קהילות אשכנז ובני ספרד שנוהגים שכל אחד מברך לעצמו, אין טעם להכריז כמה היה אתמול, שהרי החזן (או הגדול) מברך וסופר לפני

יותר מ"כדי דיבור". ומדבריו משמע שהמברך וסופר מילה במילה עם החזן, מכיוון שאינו מפסיק בין הברכה לספירה, אינו חייב לדעת קודם הברכה את מניין הימים!

מכל מקום כתב בשעה"צ (שם אות ל"ז) דזה דווקא לדברי ה'חיי אדם', אבל מלשון ה"ט"ז (שם ס"ק ח' הביאו שעה"צ שם) משמע שגם כאשר אין חשש הפסק בין ברכה לספירה צריך לדעת בשעת הברכה את מניין הימים.

ולכאורה הדבר תלוי בהגדרת המצווה – אם המצווה היא לחשב את מספר הימים ולומר בפה את המספר או אין חובה לחשב לפני הברכה. אבל אם המצווה היא רק ההכרזה על מספר הימים והחישוב הוא רק הכשר מצווה ראוי להקדים את ההכנות כדי שלא יהיה חיסרון בברכה].

לכן כדי לצאת לכתחילה ידי כל הדעות, יש לדעת לפני הברכה כמה אותו יום לעומר. ולכן טוב ורצוי שבכל בית כנסת יהיה לוח בולט המכריז כמה אותו יום לעומר, כדי שגם אלו שאינם יכולים לברך ייצאו לכתחילה בברכתו של החזן (או הרב).

ו. לסיכום

רצוי שיהיה לוח ספירת העומר בולט בבית הכנסת, כדי שאנשים שאינם יכולים לברך על הספירה (מפני ששכחו לספור באחד הימים ולא נזכרו עד סוף היום) ויוצאים בברכת החזן (או הרב), יידעו בכירור בשעת הברכה איזה יום היום לעומר, אך בדיעבד אין זה מעכב.

הציבור בקול רם וכל אחד מהציבור שומע אותו ויודע מהי הספירה הנכונה כבר בשעת הברכה.

אמנם לעיל הבאנו בשם 'שער הציון', שמי שאינו יכול לברך על הספירה, צריך לצאת ידי חובת ברכה בברכת החזן, שהרי יש אומרים שכל יום היא מצווה בפני עצמה וא"כ צריך לברך, אלא שסוף סוף הווי מחלוקת, וספק ברכות להקל ולכן הוכרע שישמע את הברכה מהרב או מהחזן שהם מכוונים להוציא אחרים ידי חובה בברכתם את כל המסופקים בחיוב ברכה. נמצא שאם יש בקהל אדם ששכח לברך ראוי היה להודיעו קודם ברכת החזן כמה עתידים לספור, כדי שיכוון בעת שמיעתו את החזן (מדין שומע כעונה). אמנם למעשה לא תמיד זוכרים לעשות זאת, ומכיוון שבקהילות רבות לא נהגו להכריז את ספירת היום הקודם קודם הברכה, ואולי טעם הדבר הוא מפני שאין ראוי להכריז לכל הציבור בגלל אנשים פרטיים, לכן הפתרון הראוי הוא להציב במקום בולט לוח ספירת העומר כדי שכל המתכוונים לצאת ידי חובת ברכה בברכת החזן או הרב יידעו כמה היום לעומר עוד לפני הברכה.

ה. טעם היריעה בשעת הברכה

ואף שהמ"ב (שם ס"ק כ"ט) הסביר שהטעם שבגללו אדם צריך לדעת כבר בשעת הברכה כמה הוא עתיד לספור היום לעומר, הוא כדי למנוע הפסק בין הברכה לספירה (שהרי אסור להפסיק אפילו בשתיקה בין ברכת מצווה לקיום המצווה